

Aneta Makowiec

W kierunku harmonizacji prawa spadkowego w Unii Europejskiej : rozporządzenie (UE) nr 650

Roczniki Administracji i Prawa 13, 443-455

2013

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

W KIERUNKU HARMONIZACJI PRAWA SPADKOWEGO W UNII EUROPEJSKIEJ – ROZPORZĄDZENIE (UE) NR 650/2012 Z 4 LIPCA 2012 R.

1. WPROWADZENIE

Tematyka związana ze sprawami spadkowymi w praktyce obrotu prawnego odgrywa niezwykle doniosłą rolę. Liczne komplikacje pojawiają się, gdy w sprawach sukcesji *mortis causa* występuje wątek międzynarodowy, gdyż przepisy mające zastosowanie są niezwykle skomplikowane. Warto wskazać, że co roku w Unii Europejskiej otwieranych jest ponad 450 tysięcy międzynarodowych postępowań spadkowych. Wartość przekazywanych w ten sposób spadków można oszacować na ponad 123 mld euro¹. Takie czynniki jak swoboda przemieszczania się i osiedlania osób fizycznych, otwarte granice oraz zasada otwartego rynku pracy i przepływu kapitału wpływają na wzrost liczby postępowań o charakterze transgranicznym². Należy podnieść, że niejednokrotnie bardzo trudno jest określić, który sąd jest właściwy do orzekania w sprawie dziedziczenia. Ponadto liczne niejasności wiążą się z kolizją praw właściwych dla tej samej sprawy spadkowej. Należy bowiem zauważyć, iż w sprawach z zakresu prawa prywatnego sąd nie jest zobligowany do stosowania swojego prawa krajowego. W związku z tym państwa członkowskie stosują przepisy, na podstawie których można ustalić prawo krajowe właściwe dla danej sprawy, jednak tzw. normy kolizyjne w dziedzinie prawa spadkowego są rozbieżne w różnych państwach członkowskich. Stwarza to sytuację braku pewności prawa oraz uniemożliwia skuteczne planowanie spraw związanych z rozdysponowaniem majątkiem na wypadek śmierci. Taka sytuacja utrudnia przyjęcie spadku przez spadkobierców i rozprządzanie majątkiem po śmierci spadkodawcy. Natomiast z punktu widzenia spadkodawcy kontrowersje budzi niewystarczająca swoboda w możliwości wyboru prawa.

* mgr; Uniwersytet Jagielloński w Krakowie.

¹ Zob. dokument roboczy służb Komisji uzupełniający wniosek dotyczący rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie jurysdykcji, prawa właściwego, uznawania i wykonywania orzeczeń sądowych i dokumentów urzędowych dotyczących dziedziczenia oraz w sprawie utworzenia europejskiego certyfikatu spadkowego – streszczenie oceny skutków, 2009/0157 (COD). W tym dokumencie przedstawiono metodę obliczania tych danych: „W Unii Europejskiej umiera co roku ok. 4,5 mln osób. Jeśli przyjąć, że wartość średniego spadku wynosi ok. 137 000 EUR (ok. 5,5 razy wysokość średniego dochodu narodowego brutto na osobę), możemy założyć, że ogólna wartość spadków rocznie to 646 mld EUR. Można również realnie oszacować, że ok. 9-10% wszystkich spraw spadkowych (ok. 450 000) ma wymiar międzynarodowy. Średnia wartość takiego spadku byłaby dwa razy wyższa niż wartość średniego spadku (tj. wynosiłaby 274 000 EUR), co daje całkowitą sumę 123,3 mld EUR rocznie”.

² Zob. J. Pazdan, *Ku jednolitemu międzynarodowemu prawu spadkowemu*, „Rejent” 2005, nr 3, s. 17 i 18; M. Pazdan, *Zielona Księga o dziedziczeniu i testamentach – propozycje odpowiedzi na pytania*, „Rejent” 2006, nr 5, s. 18-19; T. Pajor, *O projekcie harmonizacji międzynarodowego prawa spadkowego w Unii Europejskiej*, [w:] *Prawo prywatne czasu przemian. Księga pamiątkowa dedykowana Profesorowi Stanisławowi Soltysińskiemu*, red. A. Nowicka, Poznań 2005, s. 879.

Tym samym zainteresowanie sprawami spadkowymi w obszarze międzynarodowym wykazywane jest od dawna³. Przedmiotem debat zespołów fachowców oraz kolejnych bilateralnych i multilateralnych umów międzynarodowych były nie tyle kwestie materialnoprawne, które trudno zunifikować⁴, ile zagadnienia proceduralne, dotyczące przede wszystkim problematyki jurysdykcji krajowej oraz wzajemnego uznawania orzeczeń stwierdzających status spadkobiercy oraz zagadnienia kolizyjne. Międzynarodowe prawo spadkowe zostało również w ostatnim czasie poddane regulacji unijnej. Dnia 27 lipca 2012 r., między innymi dzięki staraniom polskiej prezydencji⁵, weszło w życie Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) NR 650/2012 z dnia 4 lipca 2012 r. w sprawie jurysdykcji, prawa właściwego, uznawania i wykonywania orzeczeń, przyjmowania i wykonywania dokumentów urzędowych dotyczących dziedziczenia oraz w sprawie ustanowienia europejskiego poświadczenia spadkowego, tzw. rozporządzenie „Rzym IV”⁶ (zwane dalej rozporządzeniem). Rozporządzenie to jest kolejnym ważnym elementem zarówno europejskiego prawa postępowania cywilnego, jak i europejskiego prawa prywatnego międzynarodowego⁷, a także istotnym rozwiązaniem wspierającym rozwój przestrzeni wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości w ramach Unii Europejskiej⁸. To sprawia, że problematyka związana z przybliżeniem ogólnych ram prawnych wprowadzonych rozporządzeniem, a zwłaszcza z kwestiami takimi jak prawo właściwe, jurysdykcja oraz europejskie poświadczenie dziedziczenia, w pełni zasługuje na przybliżenie i omówienie.

³ Już w XIX w. F.C. Savigny zgłaszał postulaty ujednoczenia przepisów kolizyjnych dla prawa spadkowego, m.in. na sesji Instytutu Prawa Międzynarodowego w Genewie. Z kolei prace nad ujednoczeniem kolizyjnych regulacji prawa spadkowego zostały podjęte pod koniec XIX w. przez Konferencję Haską Prawa Prywatnego Międzynarodowego. Prowadzono je również w następnym stuleciu, a w 1928 r. powstał projekt unormowania konwencyjnego, który ostatecznie nie zaczął obowiązywać. W kolejnych latach również podejmowano wysiłki w celu ujednoczenia kolizyjnych regulacji, nie zakończyły się one jednak sukcesem. Warto wspomnieć, że na początku lat dziewięćdziesiątych Europejska grupa prawa prywatnego międzynarodowego pracowała nad stworzeniem projektu konwencji regulującej właściwość prawa w sprawach rodzinnych i spadkowych. Natomiast na trzecim posiedzeniu w Heidelbergu w 1993 r. przyjęty został projekt konwencji regulującej te kwestie, któremu jednak również nie nadano dalszego biegu.

⁴ Zob. M. Orecki, *Jurysdykcja, prawo właściwe oraz uznawanie i wykonywanie orzeczeń w sprawach spadkowych w świetle rozporządzenia (UE) nr 650/2012 z 4 lipca 2012 r.*, „Przegląd Sądowy” 2013, nr 1, s. 80.

⁵ W okresie polskiej prezydencji postawiono sobie za cel doprowadzenie do zakończenia negocjacji nad projektem rozporządzenia w sprawie dziedziczenia. Już w ramach przygotowań do objęcia przez Polskę przewodnictwa w Radzie Unii Europejskiej w maju 2011 roku minister Krzysztof Kwiatkowski spotkał się w Paryżu z francuskim Ministrem Sprawiedliwości Micheléem Mercier. W trakcie spotkania minister Krzysztof Kwiatkowski przedstawił priorytety polskiej prezydencji w Radzie Unii Europejskiej w zakresie wymiaru sprawiedliwości. Udało im się uzgodnić wspólne stanowisko dotyczące rozporządzenia w sprawie dziedziczenia. Obaj byli zgodni co do tego, że jest to inicjatywa niezwykle ważna, wychodząca naprzeciw rzeczywistym potrzebom obywateli Unii Europejskiej. Rezultatem tych działań podczas polskiego przewodnictwa w Radzie Unii Europejskiej było przyjęcie przez Radę Unii Europejskiej ogólnego porozumienia co do tekstu przepisów projektu, zob. szerzej A. Makowiec, I. Przybojewska, *Implementation of the Priorities of the Polish Presidency of the EU Council in the Field of Judicial Cooperation In Civil Matters. A Draft Regulation on Succession*, [w:] *Current Developments of the European Union Law 2011/2012*, ed. K. Dobosz, Kraków 2013, s. 35 i nast.

⁶ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) Nr 650/2012 z dnia 4 lipca 2012 roku w sprawie jurysdykcji, prawa właściwego, uznawania i wykonywania orzeczeń, przyjmowania i wykonywania dokumentów urzędowych dotyczących dziedziczenia oraz w sprawie ustanowienia europejskiego poświadczenia spadkowego (Dz. Urz. L Nr 201 z dn. 27 lipca 2012 r.), s. 107-134.

⁷ Zob. M. Orecki, *Jurysdykcja...*, s. 79.

⁸ Warto w tym kontekście zwrócić uwagę na art. 67 i art. 81 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej, w których jest mowa o środkach mających na celu m. in.: „zapewnienie wzajemnego uznawania i wykonywania przez Państwa Członkowskie orzeczeń sądowych i pozasądowych”, „zgodności przepisów mających zastosowanie w Państwach Członkowskich w dziedzinie prawa właściwego i sporów o jurysdykcję”.

2. ANALIZA ZAŁOŻEŃ ZAWARTYCH W ROZPORZĄDZENIU W SPRAWIE DZIEDZICZENIA

2.1. PRAWO WŁAŚCIWE

Jak już była o tym mowa, rozporządzenie weszło w życie 27 lipca 2012 r., stosuje się je natomiast od 17 sierpnia 2015 r., z wyjątkiem art. 77 i 78, które to stosuje się od 16 stycznia 2014 r. oraz art. 79, 80, 81, które stosuje się od 5 lipca 2012 r. Znajdzie ono swoje zastosowanie do dziedziczenia po osobach zmarłych w dniu lub po dniu 17 sierpnia 2015 r. Jeżeli natomiast spadkodawca zmarły przed 17 sierpnia 2015 r. dokonał wyboru prawa właściwego dla dziedziczenia, to taki wybór jest ważny, pod warunkiem że spełnia warunki określone w rozporządzeniu, bądź też jest on ważny na podstawie przepisów prawa prywatnego międzynarodowego, które obowiązywały w chwili dokonania wyboru w państwie, w którym zmarły miał miejsce zwykłego pobytu lub w którymkolwiek z państw, którego posiadał obywatelstwo⁹. Takie rozrządzenie dokonane przez zmarłego jest dopuszczalne i ważne materialnie i formalnie, jeżeli spełnia warunki określone w rozporządzeniu lub jeżeli jest ono dopuszczalne i ważne materialnie i formalnie na podstawie przepisów prawa prywatnego międzynarodowego, które obowiązywały w chwili dokonania rozrządzenia w państwie, w którym spadkodawca miał miejsce zwykłego pobytu lub w którymkolwiek z państw, którego obywatelstwo posiadał lub w państwie członkowskim organu rozpatrującego sprawę spadkową¹⁰. Jeżeli rozrządzenie zostało dokonane przed 17 sierpnia 2015 r. zgodnie z prawem, które zmarły mógł wybrać zgodnie z rozporządzeniem, wtedy to prawo to uważa się za wybrane jako prawo właściwe dla dziedziczenia.

Zgodnie z art. 20 rozporządzenia prawo wskazane przez rozporządzenie stosuje się niezależnie od tego czy jest ono prawem państwa członkowskiego. Można z tego wywieść konkluzję, że normy zawarte w rozdziale III rozporządzenia mają charakter norm zupełnych, wszechstronnych, o nieograniczonym zakresie sytuacyjnym¹¹. Nadto w przedmiotowym przepisie znajduje się nakaz stosowania tych norm przez sądy państw członkowskich do wszystkich spraw spadkowych rozpoznawanych przez te sądy bez względu na to, czy mają one związek z którymkolwiek z państw UE¹².

Stosownie do regulacji zawartej w art. 1 ust. 1, rozporządzenie znajdować ma zastosowanie do dziedziczenia¹³ majątku po osobach zmarłych, obejmującego „wszystkie formy przeniesienia składników majątku, praw i zobowiązań z powodu śmierci, w drodze dobrowolnego przeniesienia na podstawie rozrządzenia majątkiem na wypadek śmierci lub przeniesienia w drodze dziedziczenia ustawowego” (art. 3 ust. 1 pkt a). Z zakresu stosowania zostały wyłączone sprawy podatkowe, celne i administracyjne¹⁴. Bardziej szczegółowy katalog wyłączeń znajduje się w przepisach art. 1 ust. 2 rozporządzenia. Warto w tym kontekście zwrócić uwagę na wyłączenie kwestii formalnej ważności ust-

⁹ Zob. M. Orecki, *Jurysdykcja...*, s. 82.

¹⁰ Ibidem.

¹¹ Zob. A. Wysocka-Bar, *Prawo właściwe dla dziedziczenia według unijnego rozporządzenia dotyczącego spraw spadkowych*, „Kwartalnik Prawa Prywatnego”, Rok XXI 2012, z. 4, s. 903 i 904.

¹² Zob. w tym kontekście A. Mączyński, *Europejski kontekst re kodyfikacji polskiego prawa międzynarodowego*, [w:] *Finis legis Christus. Księga pamiątkowa dedykowana księdzu profesorowi Wojciechowi Góralskiemu z okazji siedemdziesiątych urodzin*, t. 2, red. J. Wroceński, J. Krajczyński, Warszawa 2009, s. 1183.

¹³ Termin „dziedziczenie”, tak jak wszystkie terminy w aktach unijnych, musi być rozumiany w sposób autonomiczny i w oderaniu od krajowych porządków prawnych. Por. uzasadnienie, s. 5, K. Weitz, *Europejskie prawo procesowe cywilne*, [w:] *Stosowanie prawa Unii Europejskiej przez Sądy*, red. A. Wróbel, Kraków 2005, s. 483.

¹⁴ Jest to postanowienie charakterystyczne dla rozporządzeń unijnych dotyczących prawa prywatnego międzynarodowego. Występuje także w rozporządzeniu brukselskim I i rozporządzeniach rzymskich.

nych rozrządzeń na wypadek śmierci, czy też tych związanych z małżeńskimi ustrojami majątkowymi (ale tylko w zakresie, w jakim nie dotyczą one problematyki dziedziczenia – pkt 12 preambuły). Co istotne, podkreślenia wymaga fakt, że rozporządzenie nie przewiduje różnych norm kolizyjnych ze względu na charakter majątku spadkowego. Regulacji przedmiotowego rozporządzenia poddane są zatem, według tych samych reguł, zarówno dziedziczenie rzeczy ruchomych, jak i nieruchomości.

Przechodząc do analizy zaproponowanych przez ustawodawcę unijnych unormowań, w pierwszej kolejności trzeba zwrócić uwagę na treść przepisu art. 20 rozporządzenia, który wskazuje na powszechny charakter jego zastosowania, a mianowicie „prawo wskazane przez (...) rozporządzenie stosuje się niezależnie od tego, czy jest ono prawem państwa członkowskiego”¹⁵. Sama regulacja kolizyjna rozporządzenia jest bardzo rozbudowana. Zawiera ona regułę ogólną dotyczącą spraw spadkowych, znajdującą zastosowanie w zakresie, w jakim inne przepisy kolizyjne (szczegółne) rozporządzenia nie stanowią inaczej (art. 21 ust. 1) oraz liczne normy szczegółowe. Wybór prawa spełnia funkcję łącznika normy kolizyjnej i stanowi przejaw autonomii woli.

Zgodnie z art. 22 ust. 1 rozporządzenia prawem właściwym dla ogółu spraw spadkowych może być prawo wybrane przez osobę, której sprawy te dotyczą. Wybór ten jest jednak ograniczony wyłącznie do prawa państwa, którego obywatelstwo, w chwili dokonania wyboru lub chwili śmierci osoba ta posiada. W sytuacji wielości obywatelstw dokonać można wyboru prawa każdego z państw, którego obywatelstwo się posiada. Jednocześnie pkt 41 preambuły do rozporządzenia doprecyzowuje, że kwestia uznania danej osoby za obywatela danego państwa podlega prawu krajowemu tego państwa i w stosowanych przypadkach umowom międzynarodowym. Wybór ten może być przy tym zarówno wyraźny, jak i dorozumiany¹⁶. Pkt 39 preambuły wskazuje, że wybór prawa może być uznany za wynikający z rozrządzenia na wypadek śmierci, jeżeli wystąpią pewne okoliczności, które mogą świadczyć o chęci poddania ogółu spraw spadkowych określone systemowi prawnemu, przykładowo: odniesienie się w rozrządzeniu na wypadek śmierci do konkretnych przepisów prawa państwa swego obywatelstwa lub też wymienienie tego prawa w inny sposób. Jeśli chodzi o materialną ważność wyboru prawa, to z jednej strony, na mocy art. 22 ust. 3 rozporządzenia poddana jest ona samemu prawu wybranemu. Z drugiej strony jednak pkt 40 preambuły rozporządzenia stanowi, iż wybór dokonany na jego podstawie powinien być ważny niezależnie od tego, czy prawo właściwe (wskazane przez osobę, której sprawa spadkowa dotyczy) przewiduje możliwość wyboru prawa dla spraw spadkowych. Zatem ważność materialną należy rozumieć jako możliwość ustalenia, „że osoba dokonująca wyboru rozumiała znaczenie tego wyboru i się na to godziła”.

Można zaobserwować, że wybór prawa na gruncie art. 21 rozporządzenia jest istotnie ograniczony, gdyż osoba go dokonująca może wybrać wyłącznie swoje prawo ojczyście. Wydaje się, że ustawodawca unijny mógł w tym zakresie przyznać osobie, której sprawa spadkowa dotyczy, szerszą swobodę¹⁷. Lepszym rozwiązaniem mogłoby okazać się poszerzenie zakresu tego wyboru, na przykład: o prawo

¹⁵ Warto zauważyć, że analogiczne postanowienia znajdują się w treści obowiązujących już rozporządzeń unijnych, dotyczących prawa właściwego – w art. 2 rozporządzenia „Rzym I” oraz w art. 3 rozporządzenia „Rzym II”. Przyjęcie tak szerokiego zakresu zastosowania rozporządzenia budzić może pewne wątpliwości ze względu na treść art. 81 Traktatu o Funkcjonowaniu Unii Europejskiej, a tej podstawie Parlament Europejski i Rada, rozwijając współpracę sądową w sprawach cywilnych, przyjmują odpowiednie środki prawne, ale tylko wtedy, gdy jest do niezbędne dla prawidłowego funkcjonowania rynku wewnętrznego Unii Europejskiej. Budzi wątpliwości to, czy tak szeroki (powszechny) zakres zastosowania rozporządzeń dotyczących prawa właściwego, dopuszczający możliwość stosowania w sprawie merytorycznych systemów prawnych pozaunijnych, jest konieczny dla osiągnięcia przywołanego celu.

¹⁶ Zob. A. Bonomi, *Le choix de la loi applicable à la succession dans la proposition de règlement européen*, [w:] *Successions internationales. Réflexions autour du futur règlement européen et son impact pour la Suisse*, red. A. Bonomi, Ch. Schmid, Genève – Zurich – Bâle 2010, s. 45-46.

¹⁷ Por. zdanie przeciwne M. Orecki, *Jurysdykcja...*, s. 92.

państwa, w którym spadkodawca ma miejsce zwykłego pobytu w chwili wyboru lub chwili śmierci lub o prawo państwa, w którym posiada miejsce zamieszkania¹⁸ w chwili jego wyboru lub chwili śmierci, czy też prawo, któremu podlega jego ustrój majątkowy małżeński¹⁹. Obecnie można zaobserwować w państwach członkowskich wyraźną tendencję do przyznawania spadkodawcy znacznej swobody testowania. Zatem powyżej zaproponowane rozwiązanie spowodowałoby przeniesienie tego trendu także na grunt prawa kolizyjnego²⁰. W piśmiennictwie dostrzega się, że odnośnie do możliwości wyboru prawa rządzącego ustrojem majątkowym małżeńskim osoby, której sprawa spadkowa dotyczy, taka synchronizacja dwóch systemów prawnych mogłaby zdecydowanie ułatwić zarządzanie spadkiem²¹. Nadto warto dodać, że nawet polski ustawodawca na gruncie przepisu art. 64 ust. 1 ustawy z dnia 4 lutego 2011 roku „Prawo prywatne międzynarodowe”²² przyznał spadkodawcy szersze prawo wyboru.

Kolejne istotne wątpliwości budzi brak możliwości tzw. rozszczępienia statutu spadkowego²³. Osoba dokonująca wyboru nie może poddać dziedziczenia różnych części swojego spadku osobnym systemom prawnym, co jest przejawem systemu jednolitego statutu dla ogółu praw spadkowych. Z jednej strony wprowadzenie takiego rozwiązania mogłoby prowadzić do licznych komplikacji, a w konsekwencji do przedłużenia postępowania w sprawie spadkowej. Z drugiej jednak strony możliwość zastosowania innego prawa do różnych części spadku sprzyjałoby rozwojowi przywołanej powyżej tendencji przyznania spadkodawcy możliwie dużej swobody testowania. Należałoby zatem rozważyć, której wartości wypadałoby przyznać w tym zakresie pierwszeństwo.

Jeżeli spadkodawca nie dokonał w sposób wyraźny lub dorozumiany wyboru prawa właściwego, owo prawo wskazuje łącznik obiektywny, którym w rozporządzeniu jest łącznik miejsca zwykłego pobytu osoby, której sprawa spadkowa dotyczy. Ustawodawca unijny dokonał jednocześnie tzw. zafiksowania statutu poprzez doprecyzowanie, iż chodzi tu o pobyt zwykły z chwili śmierci tej osoby. Rozporządzenie przewiduje zatem rozwiązanie odmienne od tego, które zastosował w tym zakresie ustawodawca polski. Polska ustawa wskazuje jako prawo właściwe dla spraw spadkowych prawo ojczyście spadkodawcy w chwili jego śmierci²⁴.

Przewidziana została także możliwość zastosowania tzw. klauzuli korekcyjnej ściślejszego związku²⁵, gdyż jak wynika z unormowania, w wypadku kiedy „wyjątkowo, ze wszystkich oko-

¹⁸ House of Lords, *The EU's Regulation on Succession – Report with Evidence*, European Union Committee – 6th Report of Session 2009–10, The Stationery Office Limited, Londyn 2010, s. 21.

¹⁹ Max Planck Institute for Comparative and International Private Law, *Comments on the European Commission's Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council on jurisdiction, applicable law, recognition and enforcement of decisions and authentic instruments in matters of succession and the creation of a European Certificate of Succession*, s. 67, strona internetowa: <http://www.europarl.europa.eu/document/activities/cont/201005/20100526ATT75035/20100526ATT75035EN.pdf>.

²⁰ Ibidem.

²¹ Ibidem, s. 71.

²² Spadkodawca może wybrać swoje prawo ojczyście, prawo miejsca swego zamieszkania oraz miejsca swego pobytu zwykłego zarówno z chwili dokonania wyboru, jak i chwili śmierci; zob. ustawa z dnia 4 lutego 2011 r. – Prawo prywatne międzynarodowe (Dz.U. Nr 80 poz. 432).

²³ Zob. Uzasadnienie..., s. 6, podkreślono, że „niedogodności systemu zwanego systemem »rozcłonkowanym«, polegającym na przyjęciu, iż dziedziczenie ruchomości podlega prawu właściwemu dla miejsca zamieszkania zmarłego, a dziedziczenie nieruchomości – prawu państwa położenia przedmiotu majątkowego. W systemie tym dochodzi do powstania kilku mas spadkowych, z których każda podlega innemu prawu, inaczej określającemu spadkobierców i przypadające im części spadku, a także podział i likwidację spadku”, zob. także A. Wysocka-Bar, *Prawo właściwe...*, s. 908.

²⁴ Problematyka ta jest różnorodnie regulowana w ustawodawstwach państw członkowskich. Przeważa prawo obywatelstwa. Tylko Bułgaria, Finlandia i Holandia przewidują w tym zakresie łącznik miejsca pobytu; zob. Max Planck Institute for Comparative and International Private Law, *Comments on the European Commission's Proposal...*, s. 62.

²⁵ Zob. T. Pajor, *Odpowiedzialność deliktowa w prawie prywatnym międzynarodowym*, Warszawa 1989, s. 136; T. Pajor, *O potrzebie zmiany prawa prywatnego międzynarodowego w zakresie zobowiązań niewynikających z czyn-*

liczności sprawy jasno wynika, że w chwili śmierci zmarły był w sposób oczywisty bliżej związany z państwem innym niż państwo, którego prawo byłoby właściwe na mocy ust. 1 (art. 21), prawem właściwym dla dziedziczenia jest prawo tego innego państwa”. Wprowadzenie klauzuli korekcyjnej należy ocenić pozytywnie, gdyż istotnym argumentem przemawiającym za jej wprowadzeniem jest chęć jak najlepszego dopasowania prawa do sytuacji faktycznej spadkodawcy.

Jak już wskazano, obok reguły ogólnej rozporządzenie przewiduje liczne normy o charakterze szczegółowym, które nie zostaną w niniejszym opracowaniu bliżej omówione. Wystarczy ogólnie wspomnieć, że są to normy dotyczące: umów dotyczących spadku (art. 25) oraz rozrządzeń na wypadek śmierci innych niż umowy dotyczące spadku (art. 24), formalnej ważności pisemnych rozrządzeń na wypadek śmierci (art. 27), formalnej ważności oświadczenia o przyjęciu/odrzuconiu spadku (art. 28), sposobu wyznaczania zarządcy oraz jego uprawnień (art. 29), dotyczących ograniczeń dziedziczenia (art. 30), dostosowania praw rzeczowych (art. 31), a także wypadków śmierci jednoczesnej (art. 32) oraz spadku bezdziedzicznego (art. 33).

Zamykając rozważania na temat prawa właściwego dla spraw spadkowych, zwrócić uwagę wypada także na treść przepisu art. 35 rozporządzenia. Przewiduje on możliwość przełamania wskazania kolizyjnego dokonanego na podstawie zasygnalizowanych przepisów. Wyraża on tzw. klauzulę porządku publicznego, wskazując, że „stosowania przepisu prawa (...) państwa wskazanego przez niniejsze rozporządzenie można odmówić (...), gdy takie stosowanie jest w sposób oczywisty niezgodne z porządkiem publicznym (*ordre public*) państwa członkowskiego sądu lub innego właściwego organu zajmującego się sprawą spadkową”. Ocena owej oczywistej niezgodności²⁶ jest zadaniem sądu, który ustala prawo właściwe, a następnie stosuje je w konkretnej sprawie. Warto przy tym podkreślić, że dla powołania się na klauzulę porządku publicznego nie wystarcza jedynie fakt, że prawo obce reguluje daną kwestię w odmienny sposób niż prawo państwa członkowskiego sądu zajmującego się sprawą spadkową (sąd dokonuje tej oceny, mając na względzie prawo, które obowiązuje w jego siedzibie – *lex fori*). Jako przykład można podać przepisy prawa spadkowego dotyczące zachowku i rezerwy. Przyjmując, że sprawą spadkową zajmuje się polski sąd, jak również mając na uwadze fakt, że prawo polskie przewiduje system zachowku, to zastosowanie prawa obcego, w którym występuje system rezerwy, nie uzasadnia powołania się na klauzulę porządku publicznego celem wykluczenia zastosowania prawa obcego. Obie instytucje mają w zasadzie ten sam cel, a mianowicie ochronę interesów członków rodziny spadkodawcy, którzy zostali pominięci przez niego w testamentie. Różnica polega jedynie na tym, w jaki sposób się ten cel osiąga. Tak więc niezgodność z polskim porządkiem publicznym nie będzie występowała.

Oczywista niezgodność z porządkiem publicznym państwa członkowskiego sądu lub innego właściwego organu zajmującego się sprawą spadkową nie oznacza niezgodności z jakąkolwiek regułą, a z najważniejszymi z nich. Tak rozumiany porządek publiczny powinien zawsze być pojmowany dynamicznie, tak więc analiza zastosowania prawa obcego powinna być dokonywana w oparciu o podstawowe zasady porządku publicznego, które obowiązują w chwili orzekania przez sąd²⁷. Nadto pkt 58 preambuły do rozporządzenia podkreśla, że klauzula porządku publicznego nie powinna znajdować zastosowania celem pominięcia prawa innego państwa członkowskiego, w sytuacji, w której byłoby to sprzeczne z Kartą praw podstawowych Unii Europejskiej, w szczególności z jej art. 21. Przywołany

ności prawnych, „Kwartalnik Prawa Prywatnego” 2000, nr 3, s. 692.

²⁶ W Uzasadnieniu..., s. 8, w kontekście wykładni pojęcia „oczywista sprzeczność” zwrócono jedynie uwagę, że klauzulę porządku publicznego należy stosować w wyjątkowych sytuacjach.

²⁷ Zob. M. Sośniak, B. Walaszek, *Międzynarodowe prawo prywatne. Część ogólna*, Kraków 1965, s. 119.

przepis stanowi, że zakazana jest wszelka dyskryminacja, w szczególności ze względu na płeć, rasę, kolor skóry, pochodzenie etniczne lub społeczne, cechy genetyczne, język, religię lub przekonania, poglądy polityczne lub wszelkie inne poglądy, przynależność do mniejszości narodowych, majątek, urodzenie, niepełnosprawność, wiek lub orientację seksualną. Odnosnie do wskazówki zawartej a pkt 58 preambuły przedstawiciele doktryny wyrażają pogląd, iż zamiarem ustawodawcy unijnego było wskazanie, że klauzula porządku publicznego nie powinna być zastosowana przeciwko przepisom innego państwa członkowskiego, które przewidywałyby prawa spadkowe partnera związku partnerskiego lub współmałżonka z małżeństwa osób tej samej płci²⁸.

Podsumowując rozważania odnoszące się do norm kolizyjnych dla spraw spadkowych, należy zwrócić uwagę, że prawo właściwe wskazane przez rozporządzenie może odsyłać do innego prawa państwa członkowskiego (odesłanie zwrotne) lub prawa innego państwa trzeciego, które stosowałyby swoje własne prawo (jednostopniowe odesłanie dalsze). Odesłanie nie jest jednak możliwe w przypadku prawa wskazanego w art. 21 ust. 2, art. 22, art. 27, art. 28 lit. b i art. 30 rozporządzenia.

2.2. ZAGADNIENIA PROCEDURALNE

Rozporządzenie reguluje szereg kwestii z zakresu prawa postępowania cywilnego, od kwestii ustrojowych poprzez zagadnienia jurysdykcji, dopuszczalności wszczęcia postępowania, zawisłości sprawy, uznawania i wykonalności orzeczeń oraz ugód, aż do europejskiego poświadczenia spadkowego. Materia ta jest niezwykle obszerna oraz wielowątkowa, toteż jej szczegółowe omówienie i analiza powinny być przedmiotem osobnego opracowania. W tym miejscu warto jednak skupić się na wybranych ważniejszych zagadnieniach proceduralnych.

Rozważania warto rozpocząć od przedstawienia węzłowych kwestii związanych z jurysdykcją krajową. W zamyśle unijnego ustawodawcy rozporządzenie ma w sposób wyczerpujący regulować zagadnienie jurysdykcji krajowej w sprawach spadkowych (ust. 30 i 31 preambuły rozporządzenia). Dlatego też stworzone zostało kompleksowe unormowanie, które przewiduje jurysdykcyjną regułę podstawową, reguły dodatkowe oraz jurysdykcję *forum necessitatis*.

Jeżeli chodzi o organ właściwy do rozpatrywania spraw spadkowych, warto zwrócić uwagę na bardzo szeroką definicję sądu przyjętą w rozporządzeniu. Zgodnie z art. 3 ust. 2 rozporządzenia przez sąd rozumie się każdy organ sądowy i wszystkie inne organy oraz przedstawiciele zawodów prawniczych właściwych w sprawach spadkowych, którzy wykonują funkcje sądowe lub działają na podstawie przekazania uprawnień przez organ sądowy lub działają pod kontrolą organu sądowego, pod warunkiem że te inne organy i przedstawiciele zawodów prawniczych zapewniają gwarancje bezstronności i prawa wszystkich stron do bycia wysłuchanymi oraz pod warunkiem, że ich orzeczenia obowiązują na mocy prawa państwa członkowskiego, w którym działają.

W pierwszej kolejności, zgodnie z art. 5 ust. 1 rozporządzenia zainteresowane strony mają możliwość zawarcia umowy prorogacyjnej, pod warunkiem że wybór sądu dotyczy sądu²⁹ państwa, któ-

²⁸ Zob. por. także T. de Boer, *Unwelcomed foreign law: public Policy clause and Rother means to protect the fundamental values and public interests of the European Community* [w:] *The External Dimension of EC Private international Law In Family and Succession Matters*, red. F. Pocar, Milan 2008, s. 315, zdanie krytyczne zob. P. Mostowik, *Kwestia kompetencji Unii Europejskiej oraz warunków pomocniczości i proporcjonalności prawodawstwa unijnego na tle projektów rozporządzeń o jurysdykcji, prawie właściwym i skuteczności zagranicznych orzeczeń w majątkowych sprawach małżeńskich i partnerskich*, „Zeszyty Prawnicze Biura Analiz Sejmowych Kancelarii Sejmu” 2011, z. 3, s. 20-25.

²⁹ Zgodnie z art. 3 ust. 2 rozporządzenia termin „sąd” może być rozumiany szeroko, bowiem może obejmować także przedstawiciele zawodów prawniczych pełniących funkcje sądowe, jeśli zapewniają gwarancje bezstronności i równouprawnienia stron, a ich czynności z zakresu prawa spadkowego poddane są kontroli sądowej.

rego prawo spadkodawca wybrał jako prawo właściwe dla dziedziczenia po nim³⁰. Umowa może być zawarta na piśmie w formie konwencjonalnej lub w formie elektronicznej – w postaci „trwałego zapisu elektronicznego”. Z uwagi na fakt, że termin ten nie został w rozporządzeniu jednoznacznie sprecyzowany, nie jest wykluczone, że jego wykładnia będzie rodzić wątpliwości w praktyce obrotu. Nadto wydaje się, że zgodnie z art. 7 lit. c oraz art. 9 ust. 1 rozporządzenia umowa prorogacyjna może być zawarta w sposób dorozumiany. Jurysdykcję krajową posiadają bowiem również sądy państwa prawa wybranego przez spadkodawcę, jeśli ich jurysdykcja zostanie przez strony wyraźnie uznana.

W art. 4 rozporządzenia uregulowana została jurysdykcja ogólna wobec nieokreślenia przez strony na drodze umowy jurysdykcji krajowej, właściwe międzynarodowo³¹ do rozpoznania spraw spadkowych są sądy państwa, w których zmarły miał miejsce zwykłego pobytu w chwili śmierci (jest to podstawowy łącznik dla spraw spadkowych). Jednak na mocy art. 6 lit. a rozporządzenia reguła ogólna może zostać przełamana, jeśli spadkodawca dokonał wyboru prawa państwa członkowskiego, a jedna ze stron postępowania wniosie o przekazanie sprawy sądowi tego państwa. W takiej sytuacji to sąd posiadający jurysdykcję na zasadach ogólnych może podjąć decyzję o stwierdzeniu braku swej jurysdykcji i przekazaniu sprawy do rozpoznania sądowi międzynarodowo właściwemu.

Jeżeli nie znajdzie zastosowanie reguła ogólna, ani strony nie wskażą sądu międzynarodowo właściwego, przewidziane zostały reguły dodatkowe. W sytuacji kiedy miejsce zwykłego pobytu spadkodawcy nie znajdowało się w państwie członkowskim, to na podstawie art. 10 ust. 1 rozporządzenia jurysdykcję krajową posiadają sądy miejsca położenia majątku spadkowego, jeżeli zmarły był obywatelem tego państwa. Jeżeli jednak ten wymóg nie jest spełniony, jurysdykcja przysługuje sądom państwa, w którym znajduje się majątek spadkowy, pod warunkiem że spadkodawca w ciągu 5 lat przed wszczęciem postępowania miał tam miejsce zwykłego pobytu. Jeśli natomiast żadna z powyższych norm nie znajdzie zastosowania, na mocy art. 10 ust. 2 rozporządzenia jurysdykcja krajowa przysługuje sądom państwa, w którym znajdują się składniki majątku spadkowego – w sprawach dotyczących tych składników.

Na zasadzie ewentualności obowiązuje natomiast reguła *forum necessitatis* przewidziana w art. 11 rozporządzenia. Jeśli okaże się, że na podstawie przepisów rozporządzenia żaden sąd państwa członkowskiego nie ma jurysdykcji krajowej, to w drodze wyjątku może orzekać w sprawie spadkowej, gdy sprawa jest z państwem członkowskim dostatecznie związana, a postępowanie nie może być we właściwy sposób wszczęte lub przeprowadzone w państwie trzecim, sąd, z którym sprawa jest ściśle związana. Rozporządzenie wskazuje, że jeżeli sprawa spadkowa zostanie wniesiona do sądu państwa członkowskiego, który nie ma jurysdykcji w sprawie, sąd ten musi stwierdzić z urzędu brak swojej jurysdykcji. Istotnym z punktu widzenia stron jest art. 19 rozporządzenia, w którym została przewidziana możliwość wystąpienia z wnioskiem do sądów państwa członkowskiego o podjęcie środków tymczasowych, w tym zabezpieczających, przewidzianych w systemie prawnym tego państwa członkowskiego, nawet jeśli sądy innego państwa członkowskiego mają jurysdykcję do rozpoznania istoty sprawy.

Usprawnienie i przyspieszenie postępowania oraz chęć koncentracji materiału procesowego i uniknięcia wydawania sprzecznych orzeczeń w podobnych sprawach przyświecała wprowadzeniu istotnych regulacji do rozporządzenia. Są to reguły, które wskazują, że w przypadku spraw wiążących się ze sobą przyjęto priorytet czasowości, z zastrzeżeniem że zawieszenie postępowania jest fakultatywne i zależy od dyskrecjonalnej władzy sądu. Nastomiast jeżeli

³⁰ Szerzej M. Orecki, *Jurysdykcja...*, s. 84.

³¹ Por. W. Broniewicz, *Postępowanie cywilne w zarysie*, Warszawa 2008, s. 48 oraz K. Weitz, *Jurysdykcja krajowa w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 2005, s. 74 i 78.

sprawy wiążące się ze sobą są zawisłe w pierwszej instancji, sąd do którego wniesiono sprawę później, może także, na wniosek jedenj ze stron, stwierdzić brak swojej jurysdykcji, w sytuacji kiedy sąd, do którego w pierwszej kolejności wniesiono sprawę, ma jurysdykcję w przedmiotowych sprawach, a połączenie spraw jest dopuszczalne zgodnie z jego prawem. Niewątpliwie przedmiotowe regulacje są korzystne dla stron.

2.2.1. EUROPEJSKIE POŚWIADCZENIE SPADKOWE

W ramach rozporządzenia wprowadzono europejskie poświadczenie spadkowe, czyli jednolity w skali całej Unii Europejskiej dokument, który ułatwi spadkobiercom wykazanie ich praw do spadku we wszystkich państwach członkowskich Unii Europejskiej. Umożliwi on szybkie rozpatrywanie międzynarodowych spraw spadkowych oraz ułatwi osobom zamieszkałym w państwach członkowskich Unii Europejskiej dochodzenie praw majątkowych nabytych w oparciu o jednolity tytuł prawno-spadkowy³². Na mocy przepisów art. 62 ust. 2 i 3 rozporządzenia europejskie poświadczenie spadkowe stanowi instrument fakultatywny, konkurencyjny dla krajowych orzeczeń i dokumentów urzędowych, np. dla polskiego stwierdzenie nabycia spadku czy aktu poświadczenia dziedziczenia. Ma on stanowić dowód posiadania statusu spadkobiercy, zapisobiercy i uprawnień wykonawców testamentu lub innych zarządców spadków (art. 63 ust. 1 i 2 rozporządzenia)³³. Związane są z nim dwa domniemania. Po pierwsze, jest to domniemanie zgodności z prawdą, które zakłada, że treść europejskiego poświadczenia spadkowego jest prawdziwa we wszystkich państwach członkowskich w okresie jego ważności. Po wtóre, domniemywa się, że osobie wskazanej w poświadczeniu jako spadkobierca, zapisobierca, wykonawca testamentu lub zarządca przysługuje prawo do dziedziczenia lub uprawnienia do zarządu w nim wskazane oraz że nie istnieją warunki oraz ograniczenia inne niż te wskazane w poświadczeniu.

Przedmiotowy dokument ma być wydawany na wniosek każdego, kto ma obowiązek wykazania się statusem spadkobiercy, zapisobiercy oraz uprawnieniami wykonawców testamentu lub innych zarządców. Warto podkreślić, że europejskie poświadczenie spadkowe ma być stosowane jedynie w obrocie transgranicznym na terenie Unii Europejskiej i nie znajduje zastosowania do stosunków czysto krajowych (art. 62 ust. 1 rozporządzenia). Poświadczenie wydaje się na wniosek zainteresowanego podmiotu w procedurze opartej na wykorzystaniu urzędowych formularzy, co jest emanacją tendencji do formalizacji europejskich procedur cywilnych³⁴. Istotną częścią postępowania jest postępowanie dowodowe toczące się na zasadzie dyspozytywności. Osoba występująca z wnioskiem o wydanie poświadczenia będzie zobowiązana wskazać w treści wniosku konkretne informacje, które zostały ujęte w rozporządzeniu. Warto dodać, że wnioskodawca będzie dowodził prawdziwości dostarczonych informacji za pomocą dokumentów urzędowych. Jednak w przypadku nieproporcjonalnych trudności dopuszczalne będą inne środki dowodowe. Warto nadmienić, że właściwe organy państw członkowskich zobowiązane są współpracować z organem wydającym poświadczenie spadkowe poprzez udzielanie mu dostępu do wszelkich rejestrów i baz danych.

Jeżeli organ uzna, że fakty przedstawione jako podstawa wniosku zostały udowodnione w świetle prawa właściwego dla stosunków spadkowych, bezzwłocznie wyda europejskie poświadczenie

³² A. Makowiec, I. Przybojewska, *Implementation of the Priorities...*, s. 44 i 45.

³³ Zob. art. 36 ust. 1 rozporządzenia.

³⁴ Szerzej na temat formalizmu postępowania cywilnego zob. S. Cieślak, *Formalizm postępowania cywilnego*, Warszawa 2008.

spadkowe, a o jego wydaniu poinformuje beneficjentów poświadczenia wykazanych w tymże akcie. Poświadczenia nie wydaje się natomiast, gdy okoliczności, które mają być poświadczone, są kwestionowane lub poświadczenie nie byłoby zgodne z istniejącym już orzeczeniem dotyczącym tych samych okoliczności (art. 67 ust. 1 rozporządzenia). Rozporządzenie nie przewiduje postaci³⁵, w jakiej wydawane jest poświadczenie. Będzie to musiało zostać uzupełnione regulacją krajową. Wydaje się, że w polskim porządku prawnym może to być orzeczenie sądu lub akt notarialny, analogicznie do postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku lub aktu poświadczenia dziedziczenia.

Oryginał europejskiego poświadczenia spadkowego będzie przechowywany przez organ, który go wydał, natomiast wnioskodawcy oraz każdemu, kto wykaże uzasadniony interes, właściwy organ będzie wydawał jego odpis. Taki odpis będzie wywoływał skutek przez okres sześciu miesięcy z możliwością przedłużenia jego ważności (art. 70 ust. 1 i 3 rozporządzenia). Poświadczenie może być uchylone z urzędu lub na wniosek, jeśli poświadczca nieprawdę (art. 71 ust. 2 rozporządzenia), a czynności związane z wydaniem poświadczenia poddano możliwości kontroli sądowej (art. 72 ust. 1 i 2 rozporządzenia), co jest zabiegiem w pełni racjonalnym i zasługującym na aprobatę.

Zgodnie z art. 69 rozporządzenia, europejskie poświadczenie spadkowe rodzi skutki we wszystkich państwach członkowskich bez wymogu stosowania szczególnej procedury. Akt ten potwierdza urzędowo informacje w nim zawarte i jest podstawą dokonywania wpisów w określonych rejestrach oraz jest podstawą do ochrony nabywców w dobrej wierze. Ustawodawca chroni osoby, które zapłaciły, zwróciły lub nabyły przedmioty majątkowe od osoby legitymującej się certyfikatem. Przyjmuje się, że taka osoba odpowiednio jest zwolniona z obowiązku lub nabywa od osoby uprawnionej do dysponowania przedmiotami, chyba że wie, że treść poświadczenia nie odpowiada stanowi rzeczywiście. Żaden organ lub osoba, które otrzymały poświadczenie wydane w innym państwie członkowskim, nie będą uprawnione do wnoszenia o przedstawienie orzeczenia, dokumentu urzędowego lub ugody sądowej w miejsce poświadczenia (ust. 69 preambuły). Poświadczenie nie pełni natomiast funkcji tytułu wykonawczego (ust. 71 preambuły rozporządzenia). Poświadczenie może być uchylone z urzędu lub na wniosek, jeśli poświadczca nieprawdę (art. 71 ust. 2 rozporządzenia), a czynności związane z wydaniem poświadczenia poddano możliwości kontroli sądowej (art. 72 ust. 1 i 2 rozporządzenia), co w pełni zasługuje na aprobatę.

Ponadto korzystanie z europejskiego poświadczenia spadkowego nie będzie obowiązkowe, nie będzie ono również zastępowało procedur wewnętrznych ani certyfikatów lub poświadczeń już istniejących w państwach członkowskich, bowiem dowody statusu spadkobierców i uprawnienia zarządcy lub wykonawcy spadku będzie nadal ustalało się zgodnie z procedurą krajową.

PODSUMOWANIE

Podsumowując powyższe rozważania, należy stwierdzić, że nowa regulacja prawna wychodzi naprzeciw rzeczywistym potrzebom obywateli Unii Europejskiej w obrębie międzynarodowego prawa spadkowego, zapewniając pewność co do stosowanego prawa poprzez wprowadzenie jednolitych reguł przez wszystkie państwa członkowskie. Warto dodać, że na dostosowanie prawa wewnętrznego do regulacji unijnych państwa mają trzy lata, jako że rozporządzenie będzie miało zastosowanie do dziedziczenia po osobach zmarłych w dniu lub po dniu 17 sierpnia 2015 r. W sytuacji zaś, gdy zmarły przed dniem 17 sierpnia 2015 r. dokona

³⁵ Szerzej na temat postaci czynności decyzyjnych w postępowaniu cywilnym – W. Broniewicz, *Postępowanie cywilne...*, s. 234.

wyboru prawa właściwego dla dziedziczenia – wybór ten będzie ważny, jeśli spełni wymagania określone w rozdziale III omawianego rozporządzenia.

Przybliżone w niniejszym opracowaniu kwestie stanowią jedynie wycinek rozbudowanej materii poddanej regulacji unijnej, dając ogólne pojęcie o kierunku harmonizacji prawa spadkowego w Unii Europejskiej. Szereg zagadnień w obrębie tej materii może budzić wątpliwości i wymaga wprowadzenia komplementarnych unormowań w prawie krajowym. Jednak całokształt dokonanych zabiegów legislacyjnych zasługuje na aprobatę ze względu na dążenie do ułatwienia obrotu prawnego w transgranicznych sprawach spadkowych. Istnieje nadto potrzeba wykształcenia spójnej praktyki oraz orzecznictwa, które pełniej określą kształt ujednoczonego prawa spadkowego na płaszczyźnie kolizyjnej i proceduralnej. Prowadzi to do konstatacji, że w dziedzinie unormowań prawnych w zakresie przekazywania majątku przyszłym pokoleniom pozostaje jeszcze wiele do zrobienia. Rozporządzenie bowiem nie jest w stanie rozwiązać wszystkich problemów i nie powinno regulować każdej szczegółowej kwestii. W dużym jednak stopniu poprawi obecną sytuację prawną.

BIBLIOGRAFIA

- Boer T. de, *Unwelcomed foreign law: public Policy clause and Rother means to protect the fundamental values and public interests of the European Community* [w:] *The External Dimension of EC Private international Law In Family and Succession Matters*, red. F. Pocar, Milan 2008.
- Bonomi A., *Le choin la loi applicable à la succession dans la proposition de règlement européen*, [w:] *Successions internationales. Réflexions autour du future règlement européen et son impact pour la Suisse*, red. A. Bonomi, Ch. Schmid, Genève – Zurich – Bâle 2010.
- Broniewicz W., *Postępowanie cywilne w zarysie*, Warszawa 2008.
- Cieślak S., *Formalizm postępowania cywilnego*, Warszawa 2008.
- Dokument roboczy służb Komisji uzupełniający wniosek dotyczący rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie jurysdykcji, prawa właściwego, uznawania i wykonywania orzeczeń sądowych i dokumentów urzędowych dotyczących dziedziczenia oraz w sprawie utworzenia europejskiego certyfikatu spadkowego – streszczenie oceny skutków, 2009/0157 (COD).
- House of Lords, *The EU's Regulation on Succession – Report with Evidence*, European Union Committee - 6th Report of Session 2009 – 10, The Stationery Office Limited, Londyn 2010.
- Makowiec A., Przybojewska I., *Implementation of the Priorities of the Polish Presidency of the EU Council in the Field of Judicial Cooperation In Civil Matters. A Draft Regulation on Succession*, [w:] *Current Developments of the European Union Law 2011/2012*, red. K. Dobosz, Kraków 2013.
- Max Planck Institute for Comparative and International Private Law, *Comments on the European Commission's Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council on jurisdiction, applicable law, recognition and enforcement of decisions and authentic instruments in matters of succession and the creation of a European Certificate of Succession*, strona internetowa: <http://www.europarl.europa.eu/document/activities/cont/201005/20100526ATT75035/20100526ATT75035EN.pdf>.
- Mączyński A., *Europejski kontekst rekodyfikacji polskiego prawa międzynarodowego*, [w:] *Finis legis Christus. Księga pamiątkowa dedykowana księdzu profesorowi Wojciechowi Góralskiemu z okazji siedemdziesiątych urodzin*, t. 2, red. J. Wroczeński, J. Krajczyński, Warszawa 2009.
- Mostowik P., *Kwestia kompetencji Unii Europejskiej oraz warunków pomocniczości i proporcjonalności prawodawstwa unijnego na tle projektów rozporządzeń o jurysdykcji, prawie właściwym i skuteczności zagranicznych orzeczeń w majątkowych sprawach małżeńskich i partnerskich*, „Zeszyty Prawnicze Biura Analiz Sejmowych Kancelarii Sejmu” 2011, z. 3.

- Orecki M., *Jurysdykcja, prawo właściwe oraz uznawanie i wykonywanie orzeczeń w sprawach spadkowych w świetle rozporządzenia (UE) nr 650/2012 z 4 lipca 2012 r.*, „Przeгляд Sądowy” 2013, nr 1.
- Pajor T., *O potrzebie zmiany prawa prywatnego międzynarodowego w zakresie zobowiązań niewynikających z czynności prawnych*, „Kwartalnik Prawa Prywatnego” 2000, nr 3.
- Pajor T., *O projekcie harmonizacji międzynarodowego prawa spadkowego w Unii Europejskiej*, [w:] *Prawo prywatne czasu przemian. Księga pamiątkowa dedykowana Profesorowi Stanisławowi Sołtysińskiemu*, red. A. Nowicka, Poznań 2005.
- Pajor T., *Odpowiedzialność deliktowa w prawie prywatnym międzynarodowym*, Warszawa 1989.
- Pazdan J., *Ku jednolitemu międzynarodowemu prawu spadkowemu*, „Rejent” 2005, nr 3.
- Pazdan M., *Zielona Księga o dziedziczeniu i testamentach – propozycje odpowiedzi na pytania*, „Rejent” 2006, nr 5.
- Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) Nr 650/2012 z dnia 4 lipca 2012 roku w sprawie jurysdykcji, prawa właściwego, uznawania i wykonywania orzeczeń, przyjmowania i wykonywania dokumentów urzędowych dotyczących dziedziczenia oraz w sprawie ustanowienia europejskiego poświadczenia spadkowego (Dz. Urz. L Nr 201 z dn. 27 lipca 2012 r.
- Sośniak M., Walaszek B., *Międzynarodowe prawo prywatne. Część ogólna*, Kraków 1965.
- Ustawa z dnia 4 lutego 2011r. – Prawo prywatne międzynarodowe (Dz.U. Nr 80 poz. 432).
- Weitz K., *Europejskie prawo procesowe cywilne*, [w:] *Stosowanie prawa Unii Europejskiej przez Sądy*, red. A. Wróbel, Kraków 2005.
- Weitz K., *Jurysdykcja krajowa w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 2005.
- Wysocka-Bar A., *Prawo właściwe dla dziedziczenia według unijnego rozporządzenia dotyczącego spraw spadkowych*, „Kwartalnik Prawa Prywatnego”, Rok XXI 2012, z. 4.

Streszczenie: Przedmiotem opracowania jest analiza bardzo aktualnych, węzłowych kwestii unormowanych w rozporządzeniu Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 650/2012 z dnia 4 lipca 2012 r. w sprawie jurysdykcji, prawa właściwego, uznawania i wykonywania orzeczeń, przyjmowania i wykonywania dokumentów urzędowych dotyczących dziedziczenia oraz w sprawie ustanowienia europejskiego poświadczenia spadkowego (tzw. rozporządzenie „Rzym IV”). Wprowadzenie rozporządzenia wieńczy długoletnią dyskusję nad wspólnymi przepisami kolizyjnymi i jurysdykcyjnymi dla krajów Unii Europejskiej, jak również stanowi uzupełnienie dotychczasowych regulacji unijnych z zakresu prawa prywatnego międzynarodowego i procesowego, stąd też problematyka związana z regulacjami zawartymi w rozporządzeniu w pełni zasługuje na przybliżenie i omówienie. W pracy poruszone zostały kwestie związane z prawem właściwym dla spraw spadkowych, ściśle łączące się z tematyką kolizyjną zagadnienie jurysdykcji krajowej oraz problematyka europejskiego poświadczenia spadkowego. Poddana pod wątpliwość została słuszność wprowadzonych regulacji i ich przydatność w kontekście zwiększenia bezpieczeństwa obrotu. Została także podjęta próba rozstrzygnięcia pojawiających się wątpliwości, czy to natury interpretacyjnej, czy też odnoszących się do celowości przyjętych rozwiązań. Rozważania zamykają wnioski płynące z przeprowadzonej analizy.

Słowa kluczowe: rozporządzenie, harmonizacja, prawo właściwe, jurysdykcja, sprawy spadkowe, Europejskie poświadczenie spadkowe, prawo spadkowe, rozporządzenie w sprawie dziedziczenia, miejsce zwykłego pobytu, prawo państwa członkowskiego, prawo właściwe dla spraw spadkowych

THE WAY TOWARDS THE HARMONIZATION OF THE LAW OF SUCCESSION IN THE EUROPEAN UNION - REGULATION (EU) NO 650/2012 OF JULY 2012

Summary: Until quite recently all of the countries of the world have had different rules dealing with succession rights (that is the rules relating to inheritance whether testate or intestate). However since the creation of the Succession Regulation (EU) No 650/2012 of the European Parliament and of the Council of 4 July

2012 on jurisdiction, applicable law, recognition and enforcement of decisions and acceptance and enforcement of authentic instruments in matters of succession and on the creation of a European Certificate of Succession all that has changed for all of the member states of the European Union. The Regulation aims to harmonise the laws relating to succession throughout the European Union. Moreover the Regulation aims to facilitate the free movement of persons within the EU and also to promote the area of freedom, security and justice which is a primary goal of the EU. The regulation provides certainty as to which law applies. The regulation enables persons to make a choice of law of the country of their nationality to govern their succession. The general rule applied in the Regulation is that the law applicable to the succession as a whole shall be the law of the State in which the deceased had his habitual residence at the time of death unless the latter chose the law of the state to apply in accordance with Article 22. The paper focuses on jurisdiction, applicable law and recognitions and enforcement of decisions and European Certificate of Succession covered by the Regulation.

The paper is designed to deeply analyze the regulations contained in the Regulation. The authoress focuses on jurisdiction, applicable law and recognitions and enforcement of decisions and European Certificate of Succession covered by the Regulation. The authoress analyses the topic of her research by exploiting the dogmatic method and that of comparative type.

Keywords: regulation, harmonization, applicable law, jurisdiction, matters of succession, European Certificate of Succession, the law of succession, Succession Regulation, habitual residence, the law of a Member State, the law applicable to the succession